

Pravda

Stará řecká tradice ovlivnila na dlouhé věky evropské myšlení pravdy v tom směru, že pravda byla chápána jako v zásadě koextenzivní se jsoucím, a navíc dokonce jako na jsoucím závislá, jsoucím se řídící a spravující. Naproti tomu hebrejská tradice stavěla „to pravé“ a „jsoucí“ (tj. dané, prostě se vyskytující) nejen odlišeně vedle sebe, ale přímo proti sobě. Vezmeme-li tuto myšlenku vážně, ukáže se, že pravda nejenom není koextenzivní s tím, co jest, ale že na jedné straně může jsoucí přesahovat (v tom smyslu, že něco „tím pravým“ mělo být, ale není, takže „pravost“ zůstala neuskutečněna, nenaplněna, neprosazena), zatímco na druhé straně může být se jsoucím ve výslovném rozporu (takže naplatí, že „esse est bonum“). Uskutečněno tedy může být také něco, co je s pravdou v rozporu, nejen co pravdu dostatečně neprosazuje. Právě proto lze mluvit o nepravdě jako omylu, jako lži, jako zlu. Nepravda tak nemusí být a není jen nedostatkem pravdy, stejně jako zlo není nedostatkem dobra (privatio boni). Jsoucí tak není mírou ani kritériem pravdy, nýbrž naopak pravda je mírou a kritériem skutečnosti. Spinoza to vyjádřil velmi šťastně, když řekl, že pravda je mírou (či kritériem) sebe samé i lži (či omylu): „veritas est index sui et falsi“. Jestliže se dokážeme emancipovat od platonismu natolik, že „to pravé“ nebudeme chápat jako neproměnně předjatý a vlastně hotový vzor, vůči němuž je každá jeho realizace pouhou nápodobou, můžeme „to pravé“ chápat zásadně jako situační, ale vždy ve vztahu k situaci ji samotnou předcházející a také překračující. V tom případě je pravda sama v pohybu a má své (vlastní) dějiny.

(Praha, 990414-1.)